

# *Een unicum in den lande*

Het eerste solarium van Nederland stond in Hilversum

# Een unicum in den lande

## Het eerste solarium van Nederland stond in Hilversum

**EDDIE DE PAEPE**

Hoe oud ik was? Een jaar of zes, denk ik. Wij woonden toen in de Van Muschenbroekstraat en ik weet nog dat we over de Oude Amersfoortseweg fietsten, naar beneden, naar de spoorwegovergang. Van het bezoek aan het Solarium herinner ik mij een kleedhokje en een gang met een overvloed aan warm en helder licht.

En dat ik, slechts gekleed in mijn onderbroek, door een gangetje met aan weerszijden felle lampen liep. Het was er warm en het rook er heel speciaal. Ik vond het raar, maar niet eng. Mijn ogen werden beschermd door een brilletje dat met elastiek strak op zijn plaats werd gehouden. De bruine kunststof dekseltjes drukten op mijn ogen.



Over de totstandkoming van het Solarium is mij maar weinig bekend. Duidelijk is dat de initiatiefnemers in 1953 de koppen bij elkaar staken om zoveel mogelijk Hilversummers van hoogtezonbestraling te laten profiteren. Dit leidde in het voorjaar van 1954 tot de oprichting van de stichting *Inrichting voor Fysische Therapie voor Gooi- en Eemland*.

Het bestuur werd gevormd door de heren D. Kok (voorzitter), C. Schümacher (secretaris) en H.J. Montanus. Kok was apotheker aan de Gijsbrecht van Amstelstraat (no. 70). Huisarts Montanus had zijn praktijk aan de Larenseweg (38e) en later aan de Rembrandtlaan (no. 1) in Nieuw-Loosdrecht. Schümacher was afgevaardigde van het Algemeen Ziekenfonds Gooi- en Eemland, de drijvende kracht achter het Solarium. De directeur van dit ziekenfonds, W.G. Zaalberg van Zelst, stond het bestuur

*De bestralingsgang met 170 ultraviolette buizen. Deze bijzondere aanwinst was bedoeld om 'personen, die zo min mogelijk tijd willen verliezen, een minuut of vijf van de kunstmatige zon te laten profiteren'. (uit: Wij in Hilversum nr. 46)*

met raad en daad terzijde. Voor de stichtingsvorm was gekozen om ook niet-verzekerden in de gelegenheid te stellen een zonnebad te nemen.

In november 1954 gaf het bestuur in een soort promotiebrief tekst en uitleg over het initiatief. Het is een bekend feit, dat in ons land een tekort is aan zonneshijn en dat dit tekort mede verantwoordelijk is voor veel ziekte en ziekteverzuim, luidde de aanhef. In het buitenland is het al jaren gebruikelijk dat fabrieken en kantoren – veelal in samenwerking met ziekenfondsen – hoogtezon geven aan hun personeel.

Bewezen was, zo somde het bestuur op, dat hierdoor het aantal verzuimdagen door ziekte verminderde en de arbeidsprestaties hoger werden. Verder ontstond er een prettige stemming onder de arbeiders, waardoor de collegiale verhouding verbeterde. Ten slotte zorgde de hoogtezon ervoor dat de vermoeidheid door arbeid afnam. De samenwerking bedrijfsleven – ziekenfonds ligt voor de hand, omdat het eerste gebaat is bij zo gezond mogelijk personeel, het tweede bij zo gezond mogelijke verzekerden. Behalve door het bedrijfsleven vindt hoogtezonbestraling in het buitenland ook plaats aan personen, die zelf groepen vormen om door collectiviteit te profiteren van de lage kosten van bestraling in groepsverband.

De bestuursleden hadden hun licht in binnen- en buitenland opgestoken, en waren tot de conclusie gekomen dat het bestralen in staande houding het meest efficiënt was. Daarvoor was wel een heel sterke hoogtezon nodig, gecombineerd met infrarood-stralers en andere speciale voorzieningen.

Deze krachtige apparatuur had, aldus de brief, diverse voordelen ten opzichte van de huis-, tuin- en keuken-hoogtezon. Door de 10 tot 20 keer zo grote intensiteit kon bij korte bestralingsduur een groot effect worden bereikt. Verder kon het gehele lichaam worden bestraald. Ten slotte zorgde de infraroodbestraling voor grotere bloedtoevoer naar de huid, waardoor de behandeling meer effect had.

### Villa Nuova

Het Algemeen Ziekenfonds Gooi- en Eemland had in 1950 de Villa Nuova aan de Emmastraat (no. 62) gekocht. Deze uit 1895 daterende villa werd verbouwd tot kantoor, met een onderzoekskamer voor de controlerend arts. In de voormalige tuinmanswoning/garage (aanvankelijk koetshuis annex paardenstal) werd de conciërge ondergebracht. Architect was de Hilversummer M. Breebaart, die gevestigd was aan de Bilderdijklaan.

In de bodekamer van het ziekenfondskantoor werd in het voorjaar van 1954 begonnen met een proef-hoogtezoninstallatie. In dat eerste jaar bleek dat de toeloop van klanten belangrijk groter was dan verwacht. Blijkens de ervaring en geheel in overeenstemming met de door geneeskundigen opgestelde theorie blijkt het aantal te be-



De centrale Hanau-hoogtezon. 'In de achthoekige centrale ruimte konden groepjes patiënten, onder leiding van bevoegde krachten, tijdens de behandeling lichte gymnastische oefeningen doen'. (Uit: Wij in Hilversum nr. 5)

handelen patiënten in de maanden Januari t/m April het grootst te zijn, schreef het stichtingsbestuur op 5 december 1955 aan de directeur van de gemeentelijke dienst bouw- en woningtoezicht. De animo was zo groot dat er zelfs al een wachtlijst was aangelegd.

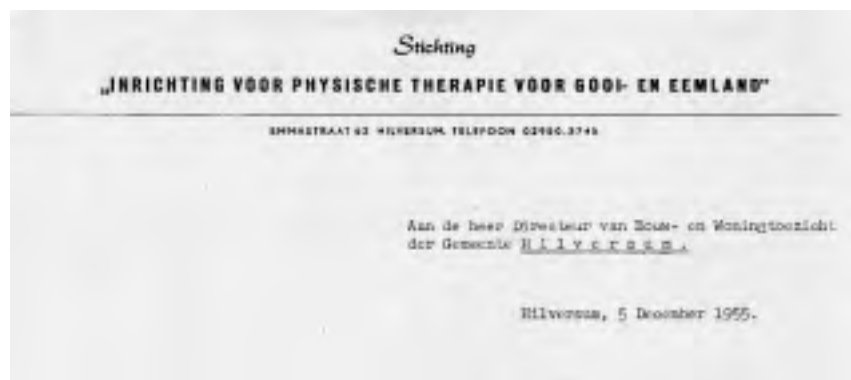
De brief aan de gemeente diende als toelichting op de ruim een week daarvoor ingediende aanvraag om vergunning tot het bouwen van een gebouw voor onze bestralingeninrichting. Niet alleen zal de bestaande apparatuur in een daarvoor geschikte ruimte bestraling van een groter aantal personen in dezelfde tijd mogelijk maken, maar bovendien zullen wij in een nieuw gebouw door de plaatsing van een z.g. bestralingsgang de capaciteit van de inrichting aanmerkelijk uitbreiden.

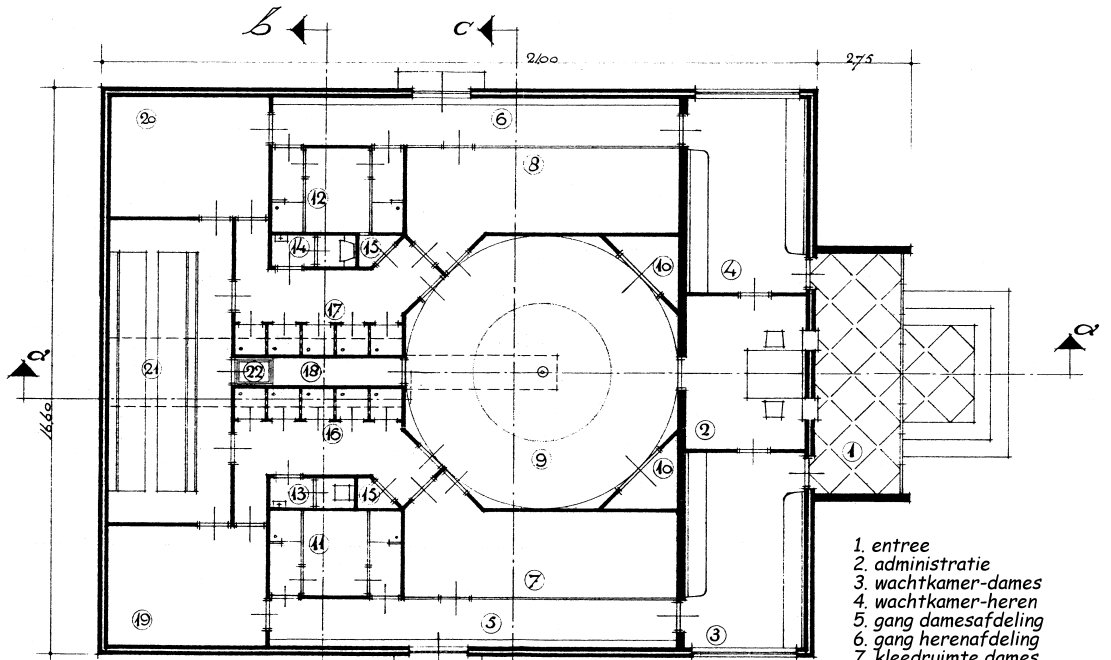
Met het plan was een bouwsom van 48.900 gulden gemoeid, zo blijkt uit de door architect Breebaart ingevulde aanvraag. Eigenaar van het perceel, dat in gebruik zou worden genomen als bureau voor de Stichting Geestelijke Volksgezondheid in Noord-Holland, was de Stichting voor Physische Therapie voor Gooi- en Eemland. Bouwtoezicht had geen bezwaar tegen het ingediende plan. De brandweer evenmin, mits er aan een drietal voorwaarden werd voldaan. De dubbele buitendeuren in de zijgevels van de nieuwbouw moesten naar buiten draaiend worden afgehangen en met een panieksluiting worden gesloten. Verder moet het houtwerk van het plafond een brandwerende verflaag krijgen en moesten er op twee plekken brandblussers met koolzuursneeuw komen.

### Grauwe hemel

Op donderdag 5 april 1956 kon burgemeester J.J.G. Boot de eerste steen leggen voor de 'Inrichting voor physische therapie'. Het weer was die ochtend niet al te best. Boot reageerde, zoals altijd, gevat. Met een blik op de grauwe hemel, waaruit gestaag de regen viel, verklaarde hij: voor deze plechtigheid had u geen betere dag kunnen uitkiezen: wij kunnen nu wel heel goed begrijpen, van hoeveel betekenis een solarium is. Boot plaatste een gedenksteen en metselde een koker met een oorkonde in. Daarna hield hij een toespraak waarin hij de indrukwekkende ontwikkeling van de ziekenzorg in de laatste vijftig jaar memoreerde. Ook het nieuwe 'zonnehuis' zou de volksgezondheid een goede dienst bewijzen. Boot zei verder te hopen dat de volkskracht steeds sterker zou worden. Voorzitter D. Kok bood daarop de

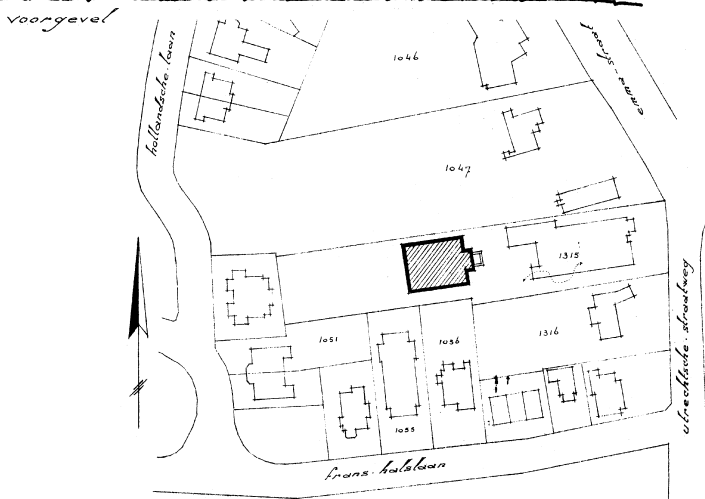
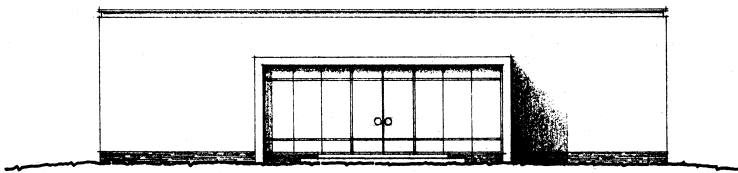
Het briefhoofd van de stichting, waarin het ziekenfonds een leidende rol had.





1. entree
2. administratie
3. wachtkamer-dames
4. wachtkamer-heren
5. gang damesafdeling
6. gang herenafdeling
7. kleedruimte dames
8. kleedruimte heren
9. centraal-hoogtezon en babykamer
10. berging
11. zonkamer dames
12. zonkamer heren
13. toilet dames
14. toilet heren
15. kast
16. douches dames
17. douches heren
18. gang
19. kleedkamer dames
20. kleedkamer heren
21. bestralingsgang
22. toegang kelder

*begane-grond*



De indeling van het Solarium; het vooraanzicht van het gebouw; en de precieze locatie in de 'achter-tuin' van het ziekenfondsgebouw aan de Emmastraat.

burgemeester een boek aan. De plechtigheid achter het ziekenfondsgebouw werd onder meer bijgewoond door mevrouw Boot, wethouder K. van Dijk en gemeentesecretaris P. Bergsma. De Hilversumse aannemer J. Witkamp, gevestigd aan de Egelantierstraat, ging aan de slag.

Enige tijd na het leggen van de eerste steen schafte de stichting een zogeheten centrale hoogtezon aan, het sterkste apparaat van de Hanau-fabrieken in Duitsland. Op woensdag 26 september – na een toepasselijk zonloze zomer – meldde de krant dat alle apparaten klaar stonden. *Een hypermoderne, kostbare installatie, waaronder een hoogtezon-apparatuur, staan in de directiekamer en overal elders in het gebouw van het Algemeen Ziekenfonds 'Gooi- en Eemland' in onderdelen; nu nog zorgvuldig ingepakt om straks (..) als massabestraler zijn heilzame werking te gaan verrichten ten behoeve van de volksgezondheid. Het zal het eerste solarium in ons land zijn!*

Ondertussen werd op het terrein achter het ziekenfonds hard gewerkt aan het witte, uit betonblokken opgetrokken gebouw. De opening liet enkele weken langer op zich wachten dan gepland, maar op zaterdag 24 november 1956 kon burgemeester Boot dan eindelijk de volgende zinnen in zijn dagboek noteren. *Het solarium officieel geopend. Een unicum in den lande. Er was ook een oude dr. Mulder, die een expert en een pionier is op het gebied van de bestraling. Hij hield een uitmuntende rede. Boot verwijst naar de bijlage van het dagboek voor zijn eigen redevoering, maar die ontbreekt helaas.*

### **Pionier**

Gelukkig is er in dit soort gevallen altijd nog de krant. Daaruit leren we op de eerste plaats wat meer over de Haagse medicus dr. D.G. Mulder, die als pionier op het gebied van de stralingswetenschap wordt omschreven. Mulder was specialist in huid- en geslachtsziekten, radiologie en chirurgie. Hij had de voorgaande jaren het stichtingsbestuur met raad en daad ter zijde gestaan.

Onderdeel van zijn volgens Boot uitmuntende rede was een zinsnede, die aan de uitroep van de eerste man op de maan doet denken: *dit is pas een eerste stap. Maar een geweldige stap!* De 75-jarige medicus zei dankbaar te zijn dat hij de opening van het Solarium mocht meemaken. *In de duizend Nederlandse gemeenten zijn talloze inrichtingen voor fysieke therapie, doch geen één is hiermee te vergelijken, omdat overal elders de bestraling slechts bijzaak is. Hij wenste het stichtingsbestuur doorzettingsvermogen toe en kon een goede prognose geven: het zal u nooit berouwen.*

Burgemeester Boot ontving een met bloemen versierde sleutel, waarmee hij de buitendeur van het zonnegebouw opende. Hij noemde het Solarium een unicum: *ik zou willen, dat wij op velerlei gebied in Hilversum dergelijke primeurs hadden. En prijzend: dank zij wetenschappelijk werk, inventief vermogen en organisatietalent is weer een belangrijk stuk volksgezondheid tot de bevolking gebracht.*

Boot zei verder te verwachten dat het Solarium in een onmetelijke behoefte zou voorzien, gezien het feit dat Nederland maar gemiddeld vier à viereneenhalf uur zonnenschijn per dag had, tegenover bijvoorbeeld Spanje acht uur.

Ook andere aanwezigen kwamen tijdens de plechtigheid aan het woord. J. Schip-

## Burgemeester legt eerste steen voor „zonnehuis”

HILVERSUM — „Voor deze plechtigheid had u geen betere dag kunnen uitkiezen: wij kunnen nu wel heel goed begrijpen, van hoeveel betekenis een solarium is”. Met een blik op de grauwe hemel, waaruit gestaag de regen viel, verklaarde burgemeester J. J. G. Boot dit vanmorgen nadat hij de eerste steen had gelegd voor de inrichting voor fysieke therapie, die thans voor de stichting van gelijke naam achter het pand van het ziekenfonds aan de Emmastraat in aanbouw is.

De stichting neemt reeds geruime tijd georiënteerd; niettemin worden nog proeven met een hoogtezonninstallatie in een der lokalen van het ziekenfonds; in het najaar van 1955 werd de architect M. Breebaart opdracht gegeven, in

spart solarium te ontwerpen, geschikt voor drie bestralingsmogelijkheden: groepsbestraling, gecombineerd met lichamelijke oefeningen, kortdurige bestraling van hoge intensiteit (speciaal voor groepen, bedrijven enz.) en individuele bestraling op medische indica-

georiënteerd; niettemin worden nog proeven genomen met nieuwe soorten apparaten.

### Ontwikkeling

Nadat hij de gedenksteen had geplaatst en ook een koker met oorkonde was ingemetseld, hield de burgemeester een korte toespraak, waarin hij, een halve eeuw overziende, een indrukwekkende ontwikkeling van de ziekenfon-

De Gooi- en Eemlander maakte woensdag 26 september 1956 melding van de plannen met de hypermoderne apparatuur die in het ziekenfondskantoor stond opgeslagen. De bouw van het Solarium was toen al in volle gang.

per bood namens het Aanvullings- en Kwartjesfonds meubilair voor het kantoor aan. De heer Calis schonk namens het installatiebureau een elektrische klok, en architect Breebaart sprak over het enthousiasme dat het bestuur op hem had weten over te dragen.

Ten slotte sprak voorzitter C. Meeuwis van de Verzekerdenraad een dankwoord uit. Wij dachten eerst, dat het solarium moest komen om dames en heren gelegenheid te geven, bruin te bakken, bekende hij. Maar als wij de kleintjes met een goede gezondheid de wereld in kunnen sturen, is ons dat de kosten meer dan waard.

Tot besluit overhandigde voorzitter Kok enkele flessen wijn aan dr. Muller en burgemeester Boot.

## Nederlands eerste (hoogte-) zonhuis zonnig geopend

„Belangrijk stuk volksgezondheid tot de mensen gebracht”

HILVERSUM. — „Dit is pas een eerste stap. Maar een geweldige stap!” De vijf-en-zeventigjarige Haagse medicus dr. D. G. Mulder, pionier op het terrein van de bestralingswetenschap, gaf zaterdagmiddag op deze wijze uiting aan zijn gevoelens bij de officiële opening van Nederlands eerste (hoogte-)zonhuis, het achter het ziekenfondsgebouw aan de Emmastraat gestichte Solarium. Ziekenfondsleden en anderen kunnen hier het tekort aan natuurlijk zonlicht ruimschoots compenseren.

### Gebrek aan zon nu te compenseren

Dr. Mulder, van wiens adviezen men de inrichting dankbaar gebruik heeft

zullen de zorg, tijd en liefde, aan de medemens besteed, op de werkelijke waarde schatten? Maar dank zij wetenschappelijk werk, inventief vermogen en organisatietalent is weer een belangrijk stuk volksgezondheid tot de bevolking gebracht”. Gezien het feit, dat wij gemiddeld dagelijks maar 4 à 4½ uur zon

## Na trieste zomer naar de „Solarium”-zon

Bestralingscentrum aan Emmastraat zo mogelijk per 1 november in gebruik

HILVERSUM — Een hypermoderne, kostbare installatie, waaronder een hoogtezonn-apparatuur, staat in de directiekamer en overal elders in het gebouw van het Algemeen Ziekenfonds „Gooi- en Eemland” in onderdelen; nu nog zorgvuldig verpakt om straks — zodra het witte uit betonblokken opgetrokken gebouw achter het ziekenfondskantoor aan de Emmastraat klaar is — als massabestraler zijn heilzame werking te gaan verrichten ten behoeve van de volksgezondheid. Het zal het eerste solarium in ons land zijn!

Juist na deze zonzoude zomer (met en staartje van september-zonne-eelde) zullen we wellicht aan den lijve aan ondervinden, dat de energie verloren door zonnewarmte toch wel ontheerlijk is voor het behoud van een goede gezondheid. Daarom valt het welukkig uit, dank zij de ziekenfondsfaciliteiten, dat Hilversum deze winter een „solarium” rijk zal zijn. Een

Individuele therapie Het solarium heeft echter meer mo-

Op donderdag 5 april 1956 berichtte de krant over de legging van de eerste steen door burgemeester Boot.

De officiële opening vond zaterdag 24 november 1956 plaats: een premeur voor Nederland.

Hoogtezonbehandeling in het wijkgebouw van een kruisvereniging omstreeks 1965. De behandeling met kwartslampen bleef na de oorlog gebruikelijk. (uit: 125 Jaar thuiszorg, 1875-2000).



### Succes

Het succes van het Solarium was al aangekondigd door de grote belangstelling voor de proefinstallatie, die tweeënehalf jaar in het ziekenfondsgebouw had gedraaid. Voor het nieuwe Solarium waren zelfs, nog voor de opening, al aanvragen vanuit Utrecht, Amersfoort en Amsterdam binnen gekomen.

Het Solarium richtte zich op diverse groepen 'patiënten', die baat konden hebben bij de hoogtezon, en de infrarode en ultraviolette bestraling. Op de eerste plaats mensen die direct, op doktersadvies, de behandeling nodig hadden. Zij konden een kuur van zes weken ondergaan, met een behandeling van een half uur per week. Verder werd gedacht aan de zogeheten bleekneusjes: kinderen, die te grote nadelen ondervinden bij gebrek aan zon-vitaminen. Verder waren er mensen die uit eigen beweging en met toestemming van een arts een bestralingskuur wilden ondergaan. En ten slotte hadden zich al bedrijven gemeld, die hun personeel graag naar het Solarium wilden sturen.

Wie het gebouw binnenging, kwam eerst in de hal terecht. Rechts was de deur naar de wachtkamer voor de heren, links naar die van de dames. Vanuit beide wachtkamers leidde een deur naar een lange gang, die naar de kleedkamers liep. Om de hoek waren twee kleine zonkamers, bestemd voor individuele therapie. Hier konden mensen met onder meer reuma, huidziekten en astma van minimaal tot zeer intens bestraald worden.

Vanuit beide kleedkamers kon men de grote bestralingsgang bereiken, bestaan-



de uit twee wanden met in totaal 170 ultraviolet-buizen van Philips. Deze bijzondere aanwinst was bedoeld om personen, die zo min mogelijk tijd willen verliezen, een minuut of vijf van de kunstmatige zon te laten profiteren. Dit was bedoeld voor groepen particulieren, sporters, werknemers, enzovoorts.

Naast de bestralingsgang, terug in de richting van de entree, bevonden zich achtereenvolgens twee rijen van elk vijf douches (verplicht na elke bestraling), twee toiletten, de centrale bestralingsruimte en de babykamer. In de achthoekige centrale ruimte konden groepjes patiënten, onder leiding van bevoegde krachten, tijdens de behandeling lichte gymnastische oefeningen doen. Hierdoor wordt namelijk het effect van de bestraling vergroot.

De praktische indeling van het uiterst sober vorm gegeven gebouw was duidelijk gericht op de snelle aan- en afvoer van klanten. Zonodig konden ettelijke duizenden personen per dag een kuur ondergaan. Het personeel bestond uit acht dames, die zolang maar 'bestraalsters' werden genoemd.

Voor ziekenfondsleden waren er drie tarieven. Voor wie een medische indicatie had, was de behandeling gratis. Als het medisch wenselijk was, betaalde je f2,50 voor een serie van twaalf bestralingen (twee per week). De overige ziekenfondsleden betaalden vijf gulden voor twaalf bestralingen in de gang en zes gulden voor de centrale hoogtezon.

Wie geen lid was van het ziekenfonds moest daarvoor respectievelijk f7,50 en tien gulden neertellen. Voor groepen van maximaal vijftien personen gold een speciaal tarief van acht gulden per half uur. Een bezoekje aan de individuele bestralingskamer kostte f4,50 per keer, voor een of twee personen tegelijk.

In het eerste jaar trok het Solarium vele duizenden gebruikers. Gedurende de winter vonden er in de topperiode vierduizend bestralingen per week plaats.

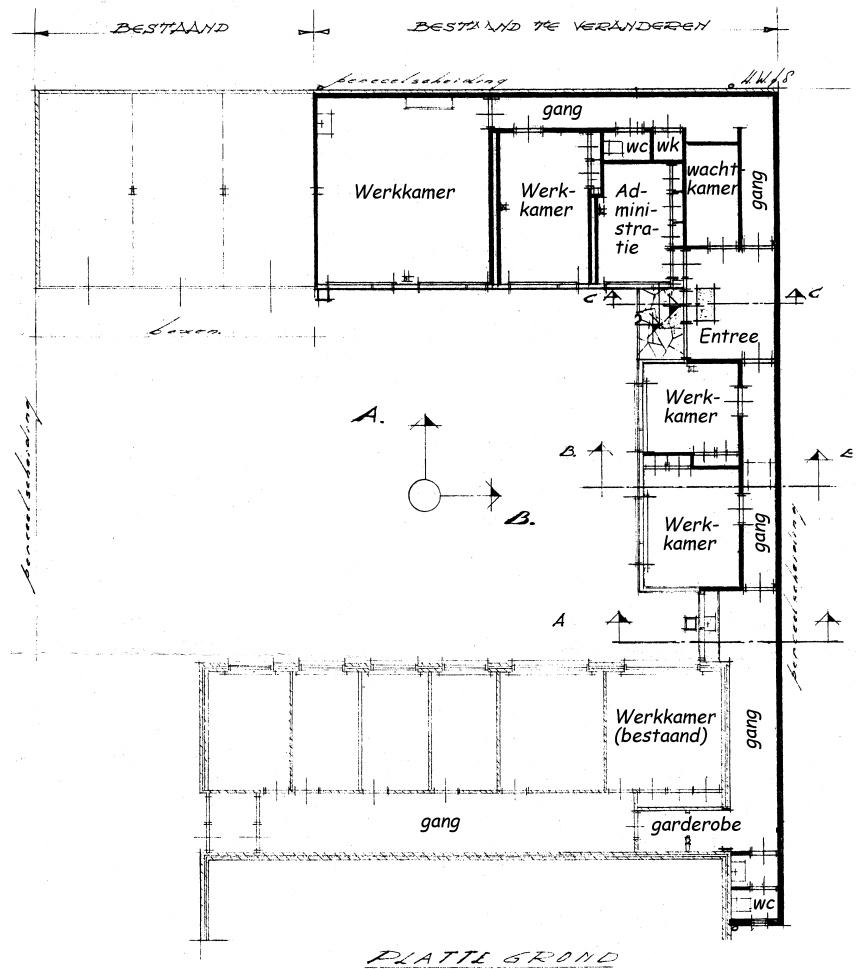
## Psycholoog

In 1956 werd het Solarium-gebouw aan de achterzijde uitgebreid. Deze aanbouw had een aparte ingang en bestond uit een wachtkamer, een ruimte voor de administratie, drie testkamers en het kantoortje van de hier zetelende psycholoog. De werkzaamheden werden verricht door de aan de Beresteinseweg gevestigde aannemer Snel. Met de uitbouw, die zo'n 500 vierkante meter besloeg, was een kleine 25 mille gemoeid. Later kwam er een tweede, L-vormige, aanbouw met onder meer vier werkkamers, een wachtkamer en een administratieve ruimte.

Hoe lang het Solarium precies heeft bestaan, blijkt niet zonneklaar uit de mij voor handen zijnde bronnen. Afgaande op de adresboeken concludeer ik dat de deuren in ieder geval nog tot en met 1979 geopend waren. Het Solarium staat immers nog vermeld in de *Wegwijzer voor Hilversum 1980/81*.

Het hoogtezonnedak aan de Emmastraat was in die tijd op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag geopend van kwart over acht 's morgens tot half negen 's avonds, woensdag van half negen tot half zes, en op de zaterdagen van half negen tot twaalf uur. In *Hilversum van A tot Z 1981/82* staat onder het kopje Sola-

Plattegrond van de tweede (L-vormige) aanbouw, met onder meer vier werkkamers, een wachtkamer en een administratieve ruimte.



rium en zonnebank-centra alleen nog maar Fitsol zonnecentrum aan de Koningstraat en de Loosdrechtse sauna Zaroy genoemd. Blijkbaar had de commercie de zonnige taak overgenomen van het ziekenfonds.

1982 Was ook het jaar dat Rens en Rens, school van hts en mts electronica, van de gemeente toestemming kreeg om de ziekenfondsgebouwen aan de Emmastraat 62, 64 en 66 in gebruik te nemen.

### Bronnen

- Het Solarium. In: *Wij in Hilversum*, nr. 5, november 1957.
- 10 Jaar Solarium. In: *Wij in Hilversum*, nr. 46, november 1966.
- *Dagblad De Gooi- en Eemlander* van 5 april, 24 en 26 september 1956.
- Streekarchief Gooi en Vechtstreek, archief bouw- en woningtoezicht; adresboeken.
- *Van ziekenfonds tot zorgverzekeraar, een historie uit het Gooi en Omstreken*, uitgegeven door Ziekenfonds Het Gooi en Omstreken, Huizen 1991.